

:: K metamorfóзам vzniku a pôsobenia samostatného architektonického školstva na Slovensku

Roky 1946-1960

Zriadenie samostatného architektonického školstva na Slovensku má viacero aspektov, ktoré sú zviazané s obsahom a pôsobením technického školstva v našej krajine, explicitne však s politickými a celospoločenskými okolnosťami. Prakticky od roku 1918, odkedy sa pripravovalo konštituovanie vysokého technického školstva, dejiny registrujú úsilie a boje o jeho existenciu ^{1/}. Avšak až vydaním zákona č. 170 Zb. bola na Slovensku zriadená prvá polytechnika pod pôvodným názvom Vysoká škola technická dr. Milana Rastislava Štefánika. Jej prvým sídlom sa stali Košice, neskoršie Prešov a napokon sa presťahovala do Martina, kde sa 5.12.1938 začalo prednášať. Tri zakladajúce oddelenia Vysokej školy technickej boli orientované na stavebné a zememeračské inžinierstvo. Obnovením výchovy banských a lesných inžinierov, v prvopočiatoch svojej činnosti, mohla škola nadviazať na plodné tradície technického vzdelávania, vytvorené banskou a lesníckou akadémiou, pôsobiace v Banskej Štiavnici už v rozpätí rokov 1763 až 1919.

Architektúra na košickej ustanovizni našla svoje realizačné pole. Podľa architektonických pamätníkov ^{2/} v roku 1938 sa však za „historické“ považovalo iniciovanie založenia Ústavu pozemného staviteľstva (pod vedením prof. M. Kopřivu a vtedy mladého asistenta Ing. arch. V. Chrobáka), spadajúceho pod vtedajší odbor Inžinierskeho staviteľstva. Ústav sa postupne stal natoľko personálne silnou a tvorivou základňou, že v roku 1946 už mohlo byť na citovanom odbore zriadené Oddelenie architektúry a pozemného staviteľstva.

K ďalším zmenám v konštituovaní školy došlo opäť z politických dôvodov a ich dôsledkov pre celú Československú republiku. Škola opäť zmenila svoje sídlo a Zákonom č. 188 Sl. z. zo dňa 25.7.1939 sa zmenil aj jej názov na Slovenskú vysokú školu technickú v Bratislave (ďalej SVŠT). V znení vládneho návrhu tohto zákona bolo špecifikované perspektívne členenie jej ťažiskového Odboru inžinierskeho staviteľstva na oddelenia konštruktívne, dopravné a vodohospodárske, architektúry a pozemného staviteľstva a napokon na oddelenie kreslenia pre kandidátov učiteľstva na stredných školách. Aj keď bolo zároveň stanovené, že ďalšie oddelenia sa budú „otvárať vládnym nariadením podľa potrieb“, v nadväznosti na citovaný zákon, napriek tomu zrod želaného oddelenia architektúry a pozemného staviteľstva iniciovaný nebol ^{3/}.

Po skončení 2. svetovej vojny, a to jednak z dôvodov potrieb novej výstavby, ako aj začlenenia budovateľských aktivít krajiny do štátnych rozvojových plánov 1. dvojročnice, sa stala situácia architektonického školstva objektívne neúnosná.

Obojstranné apely k jeho zriadeniu potom predsa len vyústili do formulovania nariadenia Zboru povereníkov č. 106 Zb. nar. SNR, ktoré ku dňu 26.8.1946 na Odbore inžinierskeho staviteľstva SVŠT konštituovalo Oddelenie architektúry a pozemného staviteľstva ^{4/}. Štúdium architektúry a pozemného staviteľstva bolo otvorené v školskom roku 1946/47 v prvom a druhom ročníku s analogickým študijným programom, aký bol prijatý aj na pražskej Vysokej škole architektúry a pozemného staviteľstva Českého učenia technického. U nás potom už v nasledujúcom školskom roku 1947/48 bolo formulovaných päť študijných ústavov, ktoré zabezpečovali pedagogický proces: Ústav dejín architektúry, Ústav vnútornej architektúry, Ústav architektúry I a II a Ústav teórie architektúry. V roku 1948/49 k nim ďalej pribudol aj Ústav architektúry III a Ústav kreslenia. Ústav teórie architektúry bol vtedy prebudovaný na Ústav plánovania a sociológie a Ústav vnútornej architektúry bol premenovaný na Ústav vnútornej architektúry. V naslednom roku potom vznikol nový Ústav stavby miest a obcí.

Výučbu na týchto ústavoch v časti základných a technicko-odborných disciplín zabezpečovali najmä pedagógovia odboru Inžinierskeho staviteľstva SVŠT, ktorých postupne ďalej dopĺňali a nahrádzali erudovaní českí architekti. Okrem pedagogického pôsobenia v rámci daných učebných plánov sa títo pedagógovia podieľali na založení a rozvoji teoretických disciplín z oblasti architektúry a urbanizmu, boli iniciátormi formovania základov architektonickej a urbanistickej vedy na Slovensku. Medzi najvýznamnejšie a dnes už legendárne osobnosti patria prof. Ing. arch. Dr. techn. Karel Hannauer, prof. Ing. arch. Dr. techn. Alfred Piffel, prof. Ing. arch. Jan E. Koula, DrSc., prof. Ing. arch. Dr. techn. Vladimír Karfík, prof. Ing. arch. Dr. techn. Emanuel Hruška, DrSc. a ďalší.

Po troch rokoch existencie architektonického školstva ako špecializovaného oddelenia na SVŠT bol prijatý Výnos Povereníctva školstva, vied a umení SNR č. 104 744/50-III/1 zo dňa 16.9.1950, ktorým sa zriaďoval Odbor architektúry a pozemného staviteľstva, zavádzaný už pre bežný akademický rok 1950/51. Zákon o vysokých školách č. 58/50 z 18.5.1950 napokon ustanovoval, že všetky odbory vysokých škôl sa stávajú fakultami. Na SVŠT je na základe týchto výnosov potom ustanovená štruktúra šiestich fakúlt: inžinierskeho staviteľstva, chemická, elektrotechnická, strojnica, banícka (od r. 1952 včlenená do zväzku Vysokej školy technickej v Košiciach) a Fakulta architektúry a pozemného staviteľstva. V rámci legislatívnej úpravy je kľúčovým akademickým rokom 1950/1951, ktorý sa stal zároveň aj prvým výučbovým rokom na Fakulte architektúry a pozemného staviteľstva (ďalej FAPS). Jej prvým dekanom sa stal prof. Ing. arch. Dr. techn. A. Piffel. Od akademického roku 1951/52 FAPS sídlila v novostavbe Bellušovho Pavilónu teoretických ústavov SVŠT. Konceptii Slovenskej vysokej školy technickej a jej fakultám sa prikladal veľký význam. V zmysle utvárania jej štruktúry sa totiž pristupovalo aj k výstavbe komplexu budov na dnešnom Námestí

slobody v Bratislave, ktorého urbanistickú štúdiu, priestorové a architektonické riešenie spracoval prof. Belluš^{5/}.

Vysokoškolský zákon z roku 1950 vytvoril novú inštitucionálnu základňu architektonického školstva na Slovensku a v Čechách. Charakterizovali ju spoločné, dobovo príznačné direktívne výmery pre dĺžku štúdia, o jeho diferenciacii na smery, o prestavbe pedagogických pracovísk fakulty, ale najmä o zmenách v štruktúre vyučovania. Na Slovensku vtedy vznikli dva smery štúdia: A - architektúra a urbanizmus a B - pozemné stavitelstvo, na ktoré sa prihlasovali študenti po absolvovaní III. ročníka. Zatiaľ čo smer A (10 semestrový) sa zamerával na problematiku architektonicko-projektovú činnosti, smer urbanizmus a územné plánovanie, sa orientoval na konštrukčno-projektovú prácu a realizáciu pozemných stavieb. Zlúčením študijných ústavov bola v tomto období vytvorená aj nová organizácia pedagogických pracovísk fakulty, ktoré sa výnosom PŠVÚ č. 108 372/50-V/1 z 31.10.1950 reformujú na štyri katedry: urbanizmu (ved. prof. Ing. arch. Dr. techn. E. Hruška), vývoja architektúry a výtvarnej výchovy (ved. prof. Ing. arch. Dr. techn. A. Piffel), pozemného stavitelstva (ved. prof. Ing. arch. Dr. techn. V. Chrobák) a katedru architektonickej tvorby (ved. prof. Ing. arch. Dr. techn. V. Karfík, od r. 1951 prof. Ing. arch. E. Belluš). V školskom roku 1953/54 k nim ďalej pribudla katedra statiky (ved. Ing. arch. Dr. techn. J. Ducháček).

V auguste roku 1953 schválilo Ministerstvo vysokých škôl nové vyučovacie plány, ktoré pre FAPS na Slovensku i v Čechách znamenali najmä kodifikáciu dvoch študijných smerov, pričom od I. ročníka, počnúc akademickým rokom 1954/55 mali tieto smery diferencované školenie: smer A - architektúra a stavba miest a smer S - občianske stavby a stavby pre výrobu priemyselnú a poľnohospodársku. V súvislosti s úpravou modelu štúdia bolo novokoncipované aj zloženie katedier FAPS. Výnosom Ministerstva školstva č. 42-413/55-II/3 z 31.12.1955 a platnosťou od 1.1.1956 vznikli: katedra architektonickej tvorby (ved. prof. E. Belluš), katedra teórie a dejín architektúry, kreslenia a modelovania (ved. prof. A. Piffel), katedra urbanizmu (ved. prof. E. Hruška), katedra deskriptívnej geometrie (ved. prof. G. Čeněk), katedra mechaniky a konštrukcií pozemných stavieb (ved. doc. Ing. J. Harvančík), katedra pozemného stavitelstva a TZB (ved. doc. V. Chrobák), katedra výroby stavieb (ved. doc. M. Slabihoud). V roku 1959 bola ďalej zriadená katedra poľnohospodárskych stavieb (ved. Ing. arch. P. Nahálka, CSc.) a rozčlenená katedra pozemného stavitelstva a TZB na katedru pozemného stavitelstva (ved. doc. V. Chrobák) a katedru špeciálnych konštrukcií (ved. doc. Š. Lukačovič). V podstate až do akademického roku 1960/61 sa koncepcia FAPS ani táto skladba katedier nezmenila. Závažnou udalosťou v tomto období bola na FAPS delimitácia bratislavskej pobočky Výskumného ústavu výstavby a architektúry, ktorá tu dostala názov Výskumný ústav teórie a dejín architektúry (ved. Ing. arch. I. Kuhn, CSc.). V intenciách tzv. jednotných zásad prestavby štúdia na vysokých školách v Československu, ktoré ako hlavný cieľ deklarovali

prepojenie vysokoškolského štúdia s praxou, bola nariadením vlády ČSSR č. 120 Zb. z 5.8.1960 ustanovená aj reorganizácia fakúlt SVŠT. O. i. spočívala i v zlúčení FAPS a FIS do novozriadenej Stavebnej fakulty. To znamenalo, že študenti prvých dvoch ročníkov mali spoločne absolvovať všetky špecializácie a odbory Stavebnej fakulty, teda predmety základných prírodovedných a technických disciplín, a vykonávať 1 týždňovú výrobnú prax. Výučba k profilácii v odbore architektúra bola zaradená až od III. ročníka, čo zúžilo predpoklady plnohodnotnej kvalifikácie architektonického štúdia, t. j. odborne kvalifikovaného inžiniera architekta pre komplexnú činnosť v oblasti architektúry a urbanizmu, bytovej, občianskej, priemyselnej a poľnohospodárskej výstavby, stavby miest a územného plánovania, v oblasti rekonštrukcie miest a pamiatkových objektov, interiéru a výstavníctva.

Roky 1976-1989

Prehľadovanie učebných plánov v období konca 60. a prvej poloviny 70. rokov vyústilo do úlohy pre federálny a národný zväz architektov. Podľa nich sa mala spracovať komplexná analýza stavu výchovy architektov. Podklady slúžili ku koncipovaniu *Návrhu na zlepšenie prípravy architektov v ČSSR*, ktorý vypracovali ministerstvá školstva oboch republík. Ich najpodstatnejšou zložkou však bolo zasadenie sa za opätovné zriadenie samostatných fakúlt architektúry a popri uznaní stavebného, založenie aj samostatného architektonického školstva. Obidve fakulty mali byť súčasťou SVŠT v Bratislave. V skutočnosti to znamenalo, že Stavebná fakulta mala odčleniť zložku architektonického vzdelávania a z tej sa mal budovať základ novej a samostatnej, na StF nezávislej a v rámci SVŠT len relatívne autonómnej Fakulty architektúry. V archívnych textoch z roku 1976 s názvom *Dôvodová správa*, je možné sledovať jednotlivé organizačné kroky, zvažovanie ekonomických nákladov, personálnych otázok a s nimi súvisiacimi kádrovými zmenami, ale aj interných postupov a úprav vzťahov SVŠT k novej inštitúcii. Tieto postupy boli totiž generované v podstate nad rámec doterajších organizačných úzusov už zabehnutých fakúlt SVŠT a preto v niektorých aspektoch vykazovali určitú hektickosť, alebo ako možno čítať medzi riadkami rôznych „opatrení“, aj istú nevdlu.

Dôvodová správa je napriek tomu kľúčovým dokladom, ktorý je dnes nutné posudzovať nielen vzhľadom na dôsledky želaného zriadenia Fakulty architektúry, ale aj z hľadiska komplikovanej spoločenskej a politickej situácie krajiny, ocitajúcej sa okolo polovice 70. rokov v štádiu vrcholnej socialistickej „normalizácie“. O to viac treba oceniť „revolučných“ koncipentov, no najmä listinne nemenovaných iniciátorov „analýzy perspektívnych potrieb a súčasného stavu prípravy architektov v ČSSR“. Tí pochádzali z radov Federálneho zväzu architektov ČSSR a národných zväzov architektov ČSR a SSR. *Dôvodová správa* totiž, zdá sa, že nepredpojato, eviduje úvodom neutešený stav architektonickej tvorby v kontexte architektonického školstva vo všeobecnosti v celom Československu, a osobitne,

s ohľadom na špecifiká krajiny, i na Slovensku. Neobvykle striktný, kritický materiál sa dnes javí ako historický doklad dobového obrazu oblasti architektúry a spôsobu jej reflexie, ale nepochybne aj kultúry a jej vzdelanostnej sféry. Rekapituľuje sa tu stav výučby architektúry, ktorú zakonzervovala už pri reorganizácii fakúlt SVŠT v roku 1960 Stavebná fakulta. Vtedajšie zmeny vzdelávania, rovnomerne uskutočnené na ČVUT v Prahe a na VUT v Brne, sa aj u nás orientovali na prepojenie s výrobnou praxou. Absolventi mali byť vedení viacej k problematike navrhovania a realizácie stavieb pozemného a inžinierskeho staviteľstva. Takmer bezo zvyšku sa tento trend uplatnil aj v Odbore architektúra a stavba miest a ako bolo vyššie povedané, profil želaného kreatívneho absolventa architektúry bol výrazne determinovaný. Napriek drobným zmenám výučbových plánov na StF v akademickom roku 1963/64 sa však situácia až do polovici 70. rokov nezmenila.

Ako je možné z korešpondencií Ministerstva školstva a Rektorátu SVŠT dedukovať, táto „správa“ bola už hraničným a preto aj značne radikálnym apelom k zmenám stavu vecí, ktoré nestihli (?) byť riešené na konci nádejných 60 rokov. Historický text si aspoň v skratke dovoľujeme odcitovať: „V minulosti boli architekti vychovávaní na fakultách architektúry a pozemného staviteľstva, ktoré boli v roku 1960 nariadením vlády č. 120/1960 Zb. zlúčené s fakultami inžinierskeho staviteľstva, zememeračského a ekonomického inžinierstva na dnešné stavebné fakulty, ktorých úlohou bolo viesť všetkých absolventov stavebných odborov k hlbšiemu vzájomnému pochopeniu problematiky navrhovania a realizácie stavieb. Zlúčením týchto fakúlt sa nedosiahol očakávaný efekt v prípade architektov. Nedostatky vyskytujúce sa najmä v kadrovom a materiálnom zabezpečení výučby, v neúplných znalostiach absolventov z oblastí konštrukcií pozemných stavieb, z teórie a metodológie socialistickej architektúry, v oblasti územného plánovania, urbanizmu a z tvorby a ochrany životného prostredia sa v praxi prejavujú narušovaním krajinného a životného prostredia ako celku, nízkou kultúrou a estetickou úrovňou technickej realizácie, nedostatočnou perspektívnosťou a koncepcnosťou riešenia materiálnej základne socialistickej spoločnosti.

V tomto období výchovu architektov v SSR zabezpečovala Stavebná fakulta SVŠT v Bratislave v rámci samostatného študijného odboru. V akademickom roku 1975/76 študovalo tento odbor 509 študentov, z toho 45,5 % z robotníckych a roľníckych rodín. Výučbu študentov architektúry zabezpečovalo celkom 52 učiteľov z katedier architektúry a z toho bolo 23,07 % členov KSČ. Na výučbe sa podieľali aj učители z katedier ďalších študijných odborov.

Perspektívna potreba absolventov odboru architektúra pre rezorty a orgány SSR predpokladala počas 10 rokov vychovať cca 1000-1200 nových architektov, čo si vyžadovalo, aby sa ich príprava koncipovala po novom v súlade s rozvojom a potrebami socialistickej spoločnosti, a to na samostatných fakultách, tak ako sa realizuje aj v ostatných socialistických krajinách.

Vychádzajúc z uvedeného, Ministerstvo školstva SSR navrhovalo zriadiť Fakultu architektúry na Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave jej vyčlenením zo Stavebnej fakulty SVŠT v Bratislave. Predpokladalo sa, že tým vzniknú lepšie podmienky pre organizáciu a riadenie výchovno-vzdelávacieho procesu i jeho skvalitnenie a zefektívnenie. Súčasne sa mali vytvoriť lepšie predpoklady pre urýchlené a zásadné riešenie nedostatkov vo výchove architektov, zlepšenie vedeckovýskumnej práce v oblasti architektúry a urbanizmu ako aj pre kadrový a materiálový rozvoj odboru architektúra i racionálnejšiu delbu práce medzi jednotlivými typmi stavebných odborníkov „^{6/}.

Nákladmi i personálne úsporne koncipovanú realizáciu prípravy na delimitovanie Fakulty architektúry zo Stavebnej fakulty SVŠT dokladá list rektora prof. A. Blažej, písaný tesne pred vydaním nariadenia vlády, dňa 1.8.1976. Bol adresovaný na Odbor vysokých škôl Ministerstva školstva SSR vo veci predloženia *Návrhu na organizačné, kadrové a technické zabezpečenie zriadenia fakulty*. Dozvedáme sa, že z 97 pracovníkov iba asi polovicu tvoria učители (53) a z celkového počtu 731 pracovníkov Stavebnej fakulty bolo pre Fakultu architektúry vyčlenených 13,3 %.

V akademickom roku 1975/76 pri tom študovalo v dennom štúdiu 484 študentov na odbore architektúry, čo predstavovalo 14,8 % z celkového počtu študentov Stavebnej fakulty (pozn.: tieto počty sa mierne nekryjú s údajmi v *Dôvodovej správe*). V bode 6 rektorovho listu s prílohou *Návrhu na zriadenie* sa píše: „...Vzhľadom na malý objem výkonov FA i celkový obsah činnosti neodporúča sa zatiaľ organizovať FA ako samostatnú rozpočtovú organizáciu. Iný postup by bol ne hospodárny...“^{7/}.

K pripravovanému aktu zriadenia samostatnej Fakulty architektúry Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave (ďalej FA SVŠT) došlo napokon nariadením vlády SR č. 93/1976 Zb. z 26.8.1976, s účinnosťou od 1.9.1976. Ako predoslal citovaný list rektora, po citovanom nariadení vlády bol potvrdený do funkcie prvého dekana FA SVŠT doc. Ing. arch. Daniel Majzlík, CSc., prodekanom pre výchovno-vzdelávacie činnosti a pre pedagogickú činnosť bol menovaný zasl. umelec prof. dr. Ing. arch. L. Beisetzner, CSc. a prodekanom pre vedeckovýskumnú činnosť prof. Ing. arch. P. Nahálka, CSc.

Bezprostredne na to, dňa 8.9.1976, rektor SVŠT prof. Blažej predložil *Návrh na zabezpečenie úloh spojených so zriadením FA SVŠT v Bratislave*. Obsahuje kapitoly:

- :: I. Návrh na ďalší rozvoj a dobudovanie FA,
- :: II. Plán delimitácie FA zo StF, a/ 11 aktuálnych úloh s termínom do 1. 1.1977, b/ vyčlenenie pedagogického procesu (nový študijný plán pre samostatnú FA vychádza až pre akad. rok 1977/78), c/ vyčlenenie vedeckovýskumnej činnosti,
- :: III. Návrh na dobudovanie administratívno- správneho aparátu a
- :: IV. Podmienky pre zabezpečenie riadneho chodu zriadenej Fakulty architektúry^{8/}. Návrh zodpovedá administratívne náročnému procesu, ktorý priniesol, ako sa neskoršie vyjadril dekan novej FA doc. D. Majzlík, nielen „väčší priestor pre výchovu architektov“^{9/}, ale napríklad slovami námestníka ministra školstva SSR - aj možnosť túto „výučbu teórie socialistickej architektúry posilňovať, optimalizovať vzťahy medzi vedecko-technickým rozvojom

a životným prostredím a potrebami spoločnosti a jednotlivcov, zvyšovať vplyv architektov pri formovaní profilu socialistického človeka. Prestavbou architektonického štúdia by sa mala dosiahnuť potrebná proporionalita v tvorivom využívaní a aplikovaní poznatkov spoločenských, technických a prírodných vied spolu s vedami o umení...^{10/}

Zameranie novozriadenej FA SVŠT bolo koncipované v dvoch odboroch: Architektúra a urbanizmus a Územné plánovanie, t. j. v súlade s navrhovaným zámerom, uvádzaným v *Dôvodovej správe*. V nej sa ďalej poznamenáva, že obsah, štruktúra a organizačné riešenie budú jednotné s ostatnými fakultami architektúry v ČSSR a upraví sa v súlade s dokumentom *O ďalšom rozvoji čs. výchovno-vzdelávacej sústavy, schváleným P ÚV KSČ dňa 4. júna 1976*. 10 semestrové štúdium na FA SVŠT v Bratislave malo v týchto intenciách, preto v prvých troch ročníkoch spoločný základ, po ktorom už mohlo dôjsť k odborovej špecializácii.

Študijný program, vydaný SVŠT v Bratislave a platný pre akademický rok 1977/78, od kedy sa reálne zavádza výučba na novozriadenej Fakulte architektúry, v úvode slovami dekana proklamuje najmladšiu fakultu na SVŠT - Fakultu architektúry - ako progresívnu vysokoškolskú inštitúciu so 4 personálne početne obsadenými katedrami:

Architektonickej tvorby I - Typológie obytných a občianskych budov (ved. prof. zasl. um. L. Beisetzer, CSc.), Architektonickej tvorby II - Typológie priemyselných a poľnohospodárskych budov (ved. mim. prof. Ing. arch. P. Nahálka, CSc.), Katedrou teórie a dejín architektúry - kreslenia a modelovania (ved. doc. Ing. arch. D. Majzlík, CSc.) a Katedrou urbanizmu a územného plánovania (ved. doc. Ing. arch. R. Šteis, CSc.)^{11/}

Rok 1976 je zároveň aj 30. výročím založenia vôbec prvého, výučbovo viazaného architektonického školstva na Slovensku. V tomto období bol publikovaný celý rad článkov a štúdií, ktoré analyzujú a hodnotia nový systém výchovy a vzdelávania architektov. Na základe skúseností s rozlične reformovanými vyučovacími plánmi v minulosti sa predostierali aj nové alternatívy. Jednu z nich predniesol v roku 1977 aj prof. E. Belluš: „Zmyslom a úlohou štúdia na fakulte architektúry je ... sprostredkovanie zovšeobecnených teoretických poznatkov, ktoré sú živé a perspektívne, a na ktoré nadväzujeme, resp. mali by sme nadväzovať v našej súdobej tvorbe. To znamená, že náplňou výučby na fakulte je široko a komplexne si osvojiť logiku architektonickej tvorby, jej teoretickú bázu. Celá výučba má smerovať k jednému základnému cieľu - k syntetickému mysleniu a k tvorbe nových hodnôt, preto všetky disciplíny napokon musia tak, či onak zaznieť v komplexe „teória architektúry“^{12/}.

Fakulta architektúry v závere 70. a v priebehu 80. rokov prechádza zložitým vývojom, ktorý sa nedotýkal len zmien v štruktúrach katedier, ale aj rozšírenia ich činnosti od klasického pedagogického procesu smerom k vzdelávaniu sústredenému na výchovu talentovaných študentov, študujúcich podľa osnov individuálnych plánov a venujúcich sa

študentskej vedeckej a odbornej činnosti. Zvláštny zreteľ bol vtedy kladený na výučbu zahraničných študentov. Jednotlivé katedry boli ďalej orientované na plány vedeckovýskumných úloh. Fakulta ako koordinačné pracovisko základného výskumu vypisovala úlohy v súvislosti s potrebami spoločenskej praxe. Výskumné úlohy i projekčná činnosť boli venované zväčša problémom obytného prostredia. K týmto smerom činností pedagógov a výskumných pracovníkov na FA SVŠT poznamenáva vtedajší dekan fakulty doc. Ing. arch. J. Antal, CSc. (dekansky pôsobil v akad. r. 1985/86 až 1989/90 - zim. sem.): „Najnovšie vedecké poznatky môže odovzdávať len ten vysokoškolský učiteľ, ktorý prenikol do teoretickej, metodologickej, tvorivo-konceptnej a vedeckej problematiky svojho odboru, aktívne sa podieľa na zavádzaní nových poznatkov do spoločenskej praxe, v našom prípade do tvorivej architektonickej činnosti a vytvára tak bázu pre prácu pedagogickú...“^{13/}

V tomto zmysle sa kladli aj nároky na efektívnosť výučby inovovaných učebných plánov päťročného štúdia, v ktorom pripadala tretina výučbových hodín tzv. syntetizujúcim predmetom - ateliérom architektonickej a urbanistickej tvorby a zvyšný čas bol rozložený do troch skupín predmetov: spoločensko-vedných, teoreticko-estetických a výtvarných, odborných architektonických (vývoj a dejiny architektúry, typológie, urbanistické štruktúry), a technicko-konštrukčných a ekonomických disciplín.

Fakulta architektúry v 80. rokoch organizovala aj postgraduálne formy štúdia (ďalej PGŠ) pre absolventov architektonických škôl so zameraním: priemyselné stavby, rekonštrukcia a ochrana pamiatok a tvorba v historickom prostredí, prestavba vidieckych sídiel a riadenie jej procesov, tvorba komplexného obytného prostredia, komplexná výstavba sídiel. Formy PGŠ sledovali inováciu poznatkov, resp. špecializovanie sa na výkon určitých funkcií v riadiacej investorskej alebo projektovej sfére.

Už počas 70. a v priebehu 80. rokov fakulta zaznamenala výraznejšie zmeny v riadení jednotlivých katedier: vo vedení katedry architektonickej tvorby I nahradil profesora Ing. arch. E. Belluša prof. Ing. arch. J. Lacko a následne od roku 1971 prof. Ing. arch. L. Beisetzer, DrSc. a potom doc. Ing. arch. J. Huntier, CSc. V roku 1959 založená katedra architektonickej tvorby II, ktorú viedol prof. Ing. arch. P. Nahálka, CSc. bola od roku 1986 vedená prof. Ing. arch. J. Bónom, DrSc.

Katedra teórie a dejín architektúry, kreslenia a modelovania, vedená od založenia v roku 1950 prof. Ing. arch. Dr. techn. A. Piffлом a v rokoch 1957-1969 prof. Ing. arch. J. E. Koulom, bola vedená až do roku 1981 prof. Ing. arch. D. Majzlíkom, CSc., po ktorom na toto miesto nastúpil doc. Ing. arch. M. Bašo, CSc.

Katedra urbanizmu a územného plánovania, taktiež založená v roku 1950, ktorú od začiatku viedol prof. Ing. arch. Dr. techn. E. Hruška, DrSc., zmenila takisto vedenie a na jej čele stál v rokoch 1961-1974 prof. Ing. arch. J. Svetlík a v roku 1974-1987 napokon prof. Ing. arch. R. Šteis, DrSc. Od roku 1987 viedol túto katedru prof. Ing. arch. T. Alexy, DrSc.

V tom istom roku bola novozriadená katedra architektonického projektovania a dizajnu, vedená prof. Ing. arch. L. Lýskom, CSc. Fakulta architektúry v tejto štruktúre katedier i personálnom obsadení zabezpečovala výchovu a vzdelávanie architektov prakticky do roku 1989.

Roky 1989-2000

Rok 1989 bol prelomovým nielen pre celú spoločnosť, ale aj pre Fakultu architektúry. Na mnohých stretnutiach pedagógov a študentov sa poukazovalo na to, že napriek mnohým významným výsledkom, ani táto vzdelávacia inštitúcia v sebe presvedčivo neodrážala súčasné svetové architektonické dianie, a svojou uzavretou štruktúrou nemohla preto flexibilne reagovať na zmenené spoločenské podmienky. Bola to predovšetkým iniciatíva študentov, vďaka ktorej vznikali otvorené ateliéry, ktoré viedli vybrané architektonické osobnosti z fakulty i mimo nej.

Po rozsiahlych diskusiách s architektonickou komunitou reprezentovanou akčným výborom ZSA, a po turbulenciách v samotnej akademickej obci, boli v priebehu februára 1990 pripravené voľby dekana. Kandidátmi boli Eugen Kramár, Marián Marcinka a Robert Špaček. Aj vďaka korektnému postoju študentov bol prijatý paritný model vyhodnotenia hlasov v študentskej a zamestnaneckej časti akademickej obce.

V priebehu necelého semestra škola prechádza prenikavými zmenami, ktoré sa prejavili tak v obsahu ako aj v organizácii štúdia. Študenti mimoriadne aktívne vstupovali do tvorby študijných programov i nového usporiadania fakulty. Demokratisovali sa všetky formy fakultného života a v jeho riadení sa postupne presadzovala decentralizácia.

Po dramatických, ale úprimných a inšpiratívnych diskusiách pedagógov a študentov prechádzala Fakulta architektúry zásadnými legislatívnymi a organizačnými zmenami, ktoré smerovali k univerzitnému vzdelávaniu.

V roku 1991 sa napokon Slovenská vysoká škola technická stala Slovenskou technickou univerzitou so sídlom v Bratislave, čím sa naplnili aj dávne túžby zakladateľov Fakulty architektúry, ktoré ešte v roku 1977 vyjadril prof. E. Belluš: „Je pozoruhodné, že spoločenská stránka a multidisciplinárny charakter všetkých disciplín, resp. odborov na vysokých školách technických narastá. Postihli to už dávnejšie aj zakladatelia techník, preto ich neraz výstižnejšie nazvali „technická univerzita“ (Maďarsko, Rakúsko atď.). Pri dlhodobej prognóze SVŠT - rátajúc so súbežnou reorganizáciou výučby na vysokých školách technických - azda by bolo účelné pouvažovať nad týmto názvom, a tým aj nepriamo ovplyvniť charakter vývinu viacfunkčnej hmotnej tvorby pre spoločnosť“.^{14/}

V apríli 1991 vydáva rektor STU akademickým senátom schválený Štatút STU, ktorý vychádzal z platného vysokoškolského zákona

V nadväznosti naň je koncipovaný aj Štatút Fakulty architektúry STU, s účinnosťou od 17.12.1991 a pod jeho ustanovenia sa

podpisuje prvý porevolučný dekan FA STU doc. Ing. arch. R. Špaček, CSc., zvolený po prvý raz v dejinách školy priamou voľbou akademickej obcou a k 21.2.1990 ustanovený do funkcie ministrom školstva. Za predsedu akademickeho senátu školy bol zvolený Ing. arch. B. Kováč, CSc.

FA STU sa stala „autonómnou fakultou Slovenskej technickej univerzity v Bratislave ako vrcholná ustanovizeň so vzdelávacou, vedeckou, umeleckou a projektovou činnosťou v oblasti architektúry a urbanizmu“, ktorej štatút upravuje organizačnú štruktúru fakulty, jej právne postavenie, právomoc a zodpovednosť katedier na pracovisku, práva a povinnosti študentov a pracovníkov FA, spôsob prijímania na štúdium, priebeh a ukončenie štúdia, spôsob volieb akademickej orgánov a funkcionárov (Akademický senát, Vedecká a umelecká rada, dekan, prodekani), podmienky a priebeh habilitácie profesorov a docentov, podmienky a spôsob zabezpečovania vyšších stupňov vedeckého vzdelávania^{15/}.

Organizačný poriadok FA STU ako 4. príloha Štatútu stanovuje po predchádzajúcich diskusiách, návrhoch i po pripomienkovaní architektonickou obcou zameranie pedagogických pracovísk - katedier a kabinetov na FA STU. Vedúce miesta a zloženie pracovníkov katedier a kabinetov boli obsadzované na základe konkurzného pokračovania, ktoré prebiehalo v roku 1990. Na fakulte sa v tomto zmysle profilovalo pätnásť nových katedier a dva kabinety, ktorých existencia nebola náhodná, ale utvárala sa jednak diferenciaciou pôvodných pracovísk a reagovala aj na požiadavky študentov a architektonickej obce, a to:

- :: Katedra architektonickej tvorby obytných budov,
- :: Katedra architektonickej tvorby budov pre administratívu, školstvo, obchody, služby a dopravu,
- :: Katedra architektonickej tvorby budov pre kultúru, zdravotníctvo, šport a voľný čas,
- :: Katedra výrobných a inžinierskych stavieb,
- :: Katedra experimentálnej a ekologicky viazanej tvorby,
- :: Katedra interiéru, výstavníctva a scénografie,
- :: Katedra konštrukčno-technických disciplín,
- :: Katedra priemyselného dizajnu,
- :: Katedra urbanisticko-architektonických súborov,
- :: Katedra tvorby sídiel,
- :: Katedra krajiny a parkovej architektúry,
- :: Katedra ochrany a tvorby v pamiatkovom prostredí,
- :: Katedra dejín architektúry,
- :: Katedra humanistiky a teórie architektúry a urbanizmu,
- :: Katedra výtvarných disciplín,
- :: Kabinet počítačovej podpory architektonickej tvorby a
- :: Kabinet jazykov.

V roku 1994 ďalej pribudol Kabinet videotvorby.

Štúdium na FA STU malo od akademickeho roku 1991/92 formu dvojstupňového vysokoškolského graduálneho štúdia: prvý bakalársky stupeň prebieha v I.-VIII. semestri a ukončuje sa I. štátnou skúškou a obhajobou ateliérovej tvorby. Druhý inžiniersky stupeň pokračuje v priebehu IX.-XII. semestra štúdia a je uzatváraný II. štátnou skúškou a obhajobou diplomovej práce.

Na Fakulte architektúry sa novokonštituovali formy postgraduálneho štúdia (interná alebo dištančná, stanovená *Vykonávacími predpismi pre PGDŠ na STU*) a forma tzv. celoživotného vzdelávacieho programu Univerzity tretieho veku (UTV), ktorého garantom a koordinátorom je Univerzita Komenského v Bratislave. Fakulta architektúry STU ďalej od roku 1991 zabezpečuje mimoriadne štúdium pre absolventov vysokých škôl (najmä VŠVU, VŠMU, EU, UK) a iné špecifické odborné a rekvalifikačné formy vzdelávania, podľa požiadaviek objednávateľov štúdia.

Graduálne štúdium na FA je realizované v troch študijných odboroch Architektúra, Urbanizmus a Dizajn, ktoré postupne prehľbujú a špecifikujú svoje zamerania. Uvedené odbory, vychádzajúce z nomenklatúry UNESCO - ISCED, boli v marci 1995 potvrdené Akreditačnou komisiou vlády SR v procese, ktorý začal hneď po roku 1990. Z tejto skutočnosti vyplnilo spoločné štúdium v odboroch Architektúra a Urbanizmus v celom rozsahu I. stupňa, pričom samostatný proces výchovy nastáva v II. stupni, s nasledovnými zameraniami pre odbor Architektúra: A1 - budovy pre bývanie, ekologicky experimentálna tvorba, A2 - verejné budovy, A3 - výrobné, inžinierske budovy a progresívne konštrukcie v architektúre, A4 - interiéry, výstavníctvo a scénografia, A5 - ochrana a obnova pamiatkových objektov a súborov.

Pre odbor Urbanizmu je štúdium zamerané na: U1 - urbanistické súbory a zóny, U2 - sídla a regióny, U3 - krajinná a parková architektúra.

Študijné zamerania pre odbor Dizajn sú realizované zamerania D1 - priemyselný dizajn a D2 - dizajn architektonických a stavebných prvkov (v študijnom programe 1995/96 s názvom architektonický dizajn/design/). V rokoch 1990-1994 bolo študijných zameraní oveľa viac. Štúdium na Fakulte architektúry bolo napr. možné končiť aj teoretickou diplomovou prácou v zameraní Teórie a koncepcie architektúry.

Akreditácia FA STU znamenala aj spôsobilosť vykonávať PGDŠ, ako najvyššiu formu vzdelávania vo vedných odboroch Architektúra a Urbanizmus.

Vedecká činnosť Fakulty architektúry STU sa po roku 1990 zamerala na oblasť základného a aplikovaného výskumu v oblasti architektúry, urbanizmu a územného plánovania, rozvíjaná v medziodborovej vedeckej spolupráci v rámci pracovísk STU, SAV, rezortných výskumných a ďalších pracovísk na Slovensku a v zahraničí. Prehľbila sa medzinárodná spolupráca a zahraničné kontakty FA STU (fakulta je členom medzinárodných organizácií škôl architektúry ako napr. EAAE, ASCA i AESOP), ktoré sa realizujú v rámci členstiev pracovníkov fakulty a jej pracovísk v nevládných organizáciách alebo prostredníctvom prednáškových pobytov pedagógov, mobilitami študentov a stážistov PGDŠ, účasťou na workshopoch a študentských súťažiach. Multilaterálna univerzitná spolupráca sa v koordinácii pracoviska fakulty uskutočňuje prostredníctvom programu TEMPUS-REGAMTER.

Na FA STU, ktorá po roku 1989 prešla mnohými zásadnými zmenami, sa postupne vyhranili dve koncepcie

architektonického vzdelávania, orientované jednak smerom, ktorý výchovu architektov chápe z pozície polytechnického školstva (napr. býv. FAPS), jednak z pozície univerzitného technicko-umeleckého školstva, s nezanedbateľným podielom humanitných a umeleckých disciplín. Vedenie fakulty od roku 1990 presadzovalo moderný univerzitný model štúdia, ktorý bol roku 1993 podrobený kritike. Nový dekan fakulty doc. Ing. arch. akad. arch. L. Titl a jeho vedenie sa pokúsilo nadviazať na tradície FAPS, pričom sa usilovalo zladit' historicky osvedčený model s novými európskymi skúsenosťami.

Toto úsilie viedlo k podstatnej redukcii predmetov, ktoré dodávali pedagogickému procesu na Fakulte architektúry rozmer univerzitného štúdia.

V roku 1996 novozvolený dekan doc. Ing. arch. R. Špaček, CSc. stál pred zložitým procesom hodnotenia skúseností, ktoré priniesli oba modely štúdia i pred staronovým problémom zavádzania flexibilnej štruktúry pracovísk, schopných efektívne pôsobiť v pedagogickom procese. Konferencia s medzinárodnou účasťou o smerovaní architektonického školstva v roku 1997 stála na začiatku tohto procesu.

Z komplexných analýz, ako aj samotných uzáverov Akreditačnej komisie vyplývalo, že v roku 1997 sa FA STU stala najväčšou a odborovo najprehľbenejšou vzdelávacou inštitúciou inžinierov architektov na Slovensku. Ponúkala akreditované výučbové odbory Architektúra, Urbanizmus a Dizajn s výraznou orientáciou dvojstupňového štúdia popri všestrannej pripravenosti absolventa, na umelecko-kreatívnu a teoretickú stránku výučby. Fakulta aktívne v tomto období smerovala svoju vedeckovýskumnú i pedagogickú činnosť do prebiehajúcich medzinárodných projektov, ktoré napomáhali úsiliu integrácie Slovenska do celoeurópskych štruktúr.

Záver 90. rokov poznamenal život fakulty viacerými udalosťami, v ktorých už nedominovali problémy vnútornej organizačnej reštrukturalizácie, ani obsahových vymedzovaní pedagogického procesu. Aj keď ešte z malého časového odstupu, sa dnes zdá, akoby rok 1998 a najmä 1999 bol sebatvrdzujúcim, vyrovnaným, no najmä akademicky zvrchovaným obdobím, ktorých v dejinách školy nie je priveľa. Medzi najpodnetnejšie udalosti patrili exkluzívne prednášky viacerých svetových osobností architektúry a dizajnu (B. Šípek, M. Knížák, I. Makovec, J. Kaplický), ako aj konferencie, výstavy atď., spojené so storočnicou narodenia nestora slovenskej architektúry - E. Belluša. V kontexte týchto akcií prešla stavebnými a interiérovými inováciami aj budova školy, včítanie auly.

Dekan fakulty nazval v úvodnom texte pravidelne vydávaného Annual Reportu FA rok 2000 za „rok veľkých koncepcií a zámerov“^{16/}. Vychádzali z aktuálnej situácie rezortu školstva, ale niesli aj stopy všeobecnej politickej hektiky, sprevádzajúcej volebné programy. Výstup z pripomienkovania mal o. i. vytvorit' základ pre formulovanie nového vysokoškolského zákona. Európske podnety, ktoré prijímali vysokoškolské inštitúcie, najmä tzv. *Bolonská*

výzva, ale aj kontext vízie nového zákona fakulta akceptovala s komentárom už dávnejšie splnených nárokov (delenie štúdia na stupne, kreditný systém, výmena študentov v rámci programu Socrates/Erasmus). Do koncepcií rozvoja v 21. storočí napokon premietla spôsob svojej špecifickej participácie. Záver roku 2000 už poznamenali dôsledky týchto diskusií, ako aj pripomienkovanie značne kontroverzného návrhu nového zákona o vysokých školách spolu s prípravou na novú akreditáciu FA STU v roku 2001. Jej pozitívne závery znova iba potvrdili nespochybnené práva školy uskutočňovať štátne záverečné skúšky v bakalárskom, inžinierskom a doktorandskom stupni štúdia, začínať habilitačné konania a inauguračné konania v troch akreditovaných odboroch.

Fakulta architektúry Slovenskej technickej univerzity v Bratislave predstavovala v aktuálnej súčasnosti suverénnu inštitúciu, ktorá v širšom európskom kontexte bude nepochybne preukazovať svoje renomé. Takáto vízia v čase jej 25. výročia už skutočne nemusela byť utopickým perspektivizmom, akým sa zdal priekopníkom autonómneho architektonického školstva v počiatkoch jeho zrodu.

Poznámky:

^{1/} Belluš, E.: Teoretické otázky školenia architekta a architekta - urbanistu.

In: Projekt. - Roč. 19, č. 6(1977), s. 9-10.

^{2/} Svetlík, J.: Spomienky na vznik SVŠT a FAPS.

In: Projekt. - Roč. 28, č. 6(1986), s. 23.

^{3/} Údaje čerpané

Majzlík, D.: Štyridsať rokov vysokoškolskej výchovy architektov SSR.

In: Projekt. - ISSN 1335-2180. - Roč. 28, č. 6(1986), s. 4-7.

a ďalej z poznámok k dejinám Fakulty architektúry z archívnych materiálov, ktoré taktiež prof. Majzlík zhromaždil.

V dôvodovej správe bolo uvedené, že v spojitosti so zriadením oddelenia kreslenia pre kandidátov učiteľstva na stredných školách, profesor, ktorý obsadí stolicu kreslenia, „bude určený pre oddelenie architektúry na vysokej škole technickej, ktoré sa azda v dohľadnej dobe otvorí“. Nestalo sa tak, ale ani po urgenciách profesorského zboru Odboru inžinierskeho staviteľstva (v roku 1943) a definitívne sa pokus o otvorenie tohto oddelenia skončil zamietnutím v októbri 1944.

^{4/} Akademik E. Belluš, jeden zo zakladateľov o tejto udalosti píše „Dostal som... čestnú úlohu koncepcie aj personálne pripraviť v rámci SVŠT nový, postupne samostatný odbor - Fakultu architektúry. Všetky stupne škôl v štáte tvorili vtedy organický celok, preto aj pri koncipovaní osnovy novej fakulty bolo nadekrétovaným príkazom vychádzať predovšetkým z osnov vtedajších štyroch fakúlt architektúry pôsobiacich v Čechách... Navrhol som spočiatku len menšie korekcie, a dúfal som, že po zodpovednom personálnom vybavení školy sa obsahová náplň mojej pôvodnej koncepcie prehĺbi, najmä integráciou teoretických a praktických disciplín..., cieľom bolo v čo najtesnejšej teamovej spolupráci ústavov a na báze historického dedičstva a jeho teórie viesť poslucháčov k súčasnej tvorbe, opierajúc sa o nové poznatky vedy a praxe. To sa však už plne nedosiahlo - najmä z kompetenčných príčin a ideových,

čoho následkom bola vzájomná izolovanosť disciplín a stagnácia ideového i obsahového rozletu školy. Situáciu dovŕšila premena pôvodnej autonómnej Fakulty architektúry v rámci Stavebnej fakulty. Odôvodňovala sa tým, že výsledným spoločenským cieľom sa stala plánovitá, kvantitatívne zrýchlená výstavba na báze typového projektovania, panelovej techniky, podmienená užšou integráciou technických a technologických komponentov v procese výstavby.“

In: Belluš, E., ibid. pozn. 1, s. 9.

^{5/} Kubičková, K.: Národný umelec Emil Belluš - architektonické dielo. Katalóg výstavby 1989. Nestr.

- E. Belluš k problému výstavby areálu SVŠT hovorí: „... Zostavovací elaborát, doložený kovovým modelom bol schválený SNR. Z veľkého potrebného plánovaného súboru budov bol realizovaný podľa mojich návrhov, žiaľ, len prvý objekt: pavilón teoretických ústavov SVŠT s umiestnením Fakulty architektúry. Aj ďalšia realizácia komplexnej výstavby SVŠT vrátane budovy Prírodovedeckej fakulty mala byť zaistená, podľa rozhodnutia SNR, podľa mojej koncepcie, no nestalo sa tak. Pri príprave ďalšej výstavby som už nebol požiadany ani len ku konzultácii ďalších zámerov, azda aj na škodu priestorového vývinu dnes architektonicky nesúrodého súboru budov nášho vysokého technického školstva v Bratislave“.

^{6/} Dokument uložený v archíve STU, zložka inv. č. 3084, A-1/3, 1976. Strojopis, č. blany 12 831/21, 12 832/21, 12 833/21, nestr., 3 stroj. strany.

^{7/} Archív STU, list na MŠ SSR, č. 3323, zo dňa 1.8.1976.

In: Zložka inv. č. 3084, A-1/3, 1976: Návrh na zriadenie FA SVŠT. 4 stroj. strany, s. 6.

^{8/} Zložka ibid. pozn. 7/, strojopis bez č., 8 str. Materiál je doplnený podrobnými tabuľkami.

^{9/} Majzlík, D.: Väčší priestor pre výchovu.

In: Projekt. - Roč. 19, č. 6(1977), s. 13-18.

^{10/} Killar, L.: Fakulte architektúry na cestu.

In: Projekt. - Roč. 19, č. 6(1977), s. 6.

^{11/} Štúdijný program 1977-1978 Fakulta architektúry. Slovenská vysoká škola technická v Bratislave, nositeľka Radu republiky. Bratislava: Edičné stredisko SVŠT - 368/77, 1977. 84 s.

^{12/} Belluš, E., ibid. pozn.1/, s. 10.

^{13/} Antal, J.: Výchova a ďalšie formovanie architektov na FA SVŠT v kontexte s potrebami praxe.

In: Projekt. - ISSN 1335-2180. - Roč. 28, č. 6(1986), s. 10.

Širší kontext architektonického školstva v rámci SVŠT potom pozri: Blažej, A.: Úlohy vysokej školy a fakulty architektúry v rozvoji našej spoločnosti.

In: Projekt. - ISSN 1335-2180. - Roč. 28, č. (1986), s. 2-3.

^{14/} Belluš, E., ibid.pozn.1/, s. 10.

^{15/} Štatút FA STU. Bratislava 1991, I. časť, Čl. 1. a 2.

^{16/} Annual Report 2000 Faculty of Architecture Slovak University of Technology. Bratislava: FA SUT, 2000, S. 5-6.

doc. PhDr. Jarmila Bencová, PhD.
doc. PhDr. Marian Zervan, PhD.